

**Zarząd
Kompanii Węglowej SA
w Katowicach**

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach przeprowadziła w Kompanii Węglowej SA w Katowicach² kontrolę w zakresie prowadzenia przez nią w latach 2005-2007 gospodarki remontowej maszyn i urządzeń. Czynności kontrolne dotyczące planowania przez KW SA remontów, realizacji procedur zakupu usług remontowych maszyn i urządzeń oraz części zamiennych do nich przeprowadzono w Biurze Zarządu Spółki, natomiast prawidłowość realizacji umów skontrolowano w KWK „Piaś”³.

W związku z kontrolą, której wyniki przedstawione zostały w protokole kontroli, podpisanym w dniu 30 września 2008 r., Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach, stosownie do art. 60 ustawy o NIK, przekazuje Zarządowi niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie prowadzenie przez Kompanię Węglową SA w latach 2005-2007 gospodarki remontowej maszyn i urządzeń.

¹ Dz. U. z 2007 r. Nr 231, poz. 1701 ze zm., zwanej dalej „ustawą o NIK”

² zwanej dalej „KW SA” lub „Spółką”

³ Zwanej dalej „Kopalnią”

Powyższą ocenę uzasadniają następujące ustalenia i oceny cząstkowe:

1. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia niebilansowanie przez KW SA wszystkich potrzeb remontowych, wynikających z faktycznego stanu maszyn i urządzeń eksploatowanych w jej jednostkach organizacyjnych.

Stwierdzono, że w latach 2005-2007 Spółka opracowywała jedynie plany remontów, które miały być wykonywane siłami firm obcych. Całkowicie pomijano, zarówno w zakresie rzeczowym, jaki i finansowym, planowanie remontów przewidywanych do wykonania siłami własnymi Spółki. Ustalenia NIK wykazały, że znaczna część remontów, szczególnie bieżących, okresowych i średnich, wykonywana jest siłami własnymi, o czym jednoznacznie świadczą ilości i rodzaj rokrocznie kupowanych przez KW SA części zamiennych oraz podzespołów do eksploatowanych w zakładach Spółki maszyn i urządzeń.

Zdaniem NIK, tego typu podejście powodowało, że organy Spółki nie posiadały pełnej wiedzy na temat rzeczywistych kosztów prowadzonej gospodarki remontowej.

Brak spójnego planowania zadań remontowych wraz z opisanymi w dalszej części niniejszego wystąpienia brakami w zakresie ewidencjonowania napraw i remontów przeprowadzonych w konkretnych maszynach i urządzeniach, zdaniem NIK, utrudniało prawidłowe monitorowanie stanu technicznego parku maszynowego, a w przypadku konkretnych maszyn i urządzeń mogło prowadzić do podejmowania niewłaściwych – z ekonomicznego punktu widzenia - decyzji o remontach. Nie dawało również gwarancji właściwego podejmowania decyzji o remontach zapobiegawczych⁴.

2. Najwyższa Izba Kontroli krytycznie ocenia sposób określania przez KW SA potrzeb remontowych, które wykonane miały być siłami firm obcych. Kopalnie KW SA obligowano wprawdzie do opracowania własnych projektów planu remontów, według określonego przez Zarząd wzoru⁵, ale ostateczny plan remontów KW SA nie był wynikiem potrzeb remontowych poszczególnych kopalń. Jego konstrukcja opierała się na przewidywanym na dany rok limicie tych wydatków, który określany był przez Zarząd Spółki dla każdego z zakładów, a nie na weryfikacji potrzeb remontowych poszczególnych kopalń, wynikających z faktycznego stanu technicznego eksploatowanych maszyn i urządzeń. Wysokość środków finansowych ustalana przez

⁴ Ich brak prowadzić może do wzrostu awaryjności, skutkującej zniszczeniem części i podzespołów, które nie uległy by uszkodzeniu w przypadku prowadzenia planowej gospodarki remontowej. Sytuacje takie każdorazowo wpływają negatywnie na wysokość kosztów utrzymania i eksploatacji parku maszynowego.

⁵ W podziale na pięć grup środków trwałych: budynki i budowle, maszyny i urządzenia górnicze, pozostałe maszyny i urządzenia, środki transportu oraz pozostałe środki trwałe.

Zarząd Spółki nie była związana z rzeczywistymi potrzebami kopalń, lecz określana była na poziomie wydatków poniesionych na ten cel w latach poprzednich⁶.

Na etapie konstruowania planów remontowych Biuro Zarządu Spółki wielokrotnie przesyłało do poszczególnych kopalń żądania obniżenia zakresu finansowego planowanych remontów, a następnie akceptowało sporządzone przez kopalnie korekty planów, w których obniżano jedynie wartość planowanych remontów w poszczególnych grupach środków trwałych bez zmian zakresu rzeczowego i ilościowego planowanych remontów. Po zatwierdzeniu Planu Techniczno-Ekonomicznego⁷, plany remontów, jako ostateczne i obowiązujące, przesyłano do jednostek organizacyjnych KW SA, a ich realizacja finansowa w układzie miesięcznym była monitorowana przez pracowników Biura Zarządu KW SA.

W oparciu o ww. procedury w KW SA sporządzano „*Plany zakupów i usług remontowych wykonywanych przez firmy obce*”, których wartość w kolejnych latach badanego okresu wynosiła: 301 124,9 tys. zł, 300 223,6 tys. zł i 313 867,6 tys. zł, natomiast ich realizacja wyniosła odpowiednio: 308 735,1 tys. zł (102,5 %), 284 669,9 tys. zł (94,8 %) i 324 617,9 tys. zł (103,4 %).

Zdaniem NIK, brak w planach remontowych kopalń oraz w PTE KW SA rezerwy finansowej na zdarzenia nieprzewidziane (np. awarie), w przypadku wystąpienia takiego zdarzenia każdorazowo prowadziło do wydatkowania niezbędnych środków kosztem innych zaplanowanych przedsięwzięć remontowych lub do konieczności zmiany ww. planów.

3. Stwierdzono, że opracowując plany remontów, realizowanych przez firmy obce, kopalnie nie posiadały pełnej wiedzy na temat faktycznych potrzeb remontowych. Wykazały to czynności kontrolne przeprowadzone przez NIK w kopalniach: KWK „Bielszowice”, KWK „Piast”, KWK „Anna-Rydułtowy” i KWK „Knurów”. Ustalono, że w kopalniach tych nie prowadzono kart pracy dla tak podstawowych, z punktu widzenia ciągłości ruchu zakładu górniczego urządzeń, jak przenośniki zgrzeblowe i taśmowe oraz kruszarki. Nie prowadzono również kart pracy dla głównych podzespołów tych urządzeń, takich jak np. bębny, przekładnie lub silniki.

Brak ewidencji, na podstawie której można by określić: rodzaj (typ) urządzenia, miejsce jego zabudowy, czas jego pracy, kiedy i w jakim zakresie przeprowadzane były

⁶ Z niewielkim marginesem wzrostu.

⁷ Zwany dalej „PTE”

w nim remonty, zdaniem NIK, uniemożliwia prawidłowe prowadzenie gospodarki remontowej, w szczególności racjonalne planowanie remontów i ich zakresu.

Wprawdzie obowiązujące przepisy nie obligują przedsiębiorcy górniczego do prowadzenia tego typu ewidencji, jednak zdaniem NIK, prawidłowe monitorowanie czasu pracy podstawowych maszyn i urządzeń górniczych oraz ich podzespołów, ułatwia planowanie remontów oraz racjonalizuje wydatki związane z gospodarką remontową.

Ponadto, brak tego typu ewidencji uniemożliwia prowadzenie właściwego monitoringu stanu parku maszynowego, a w skrajnych przypadkach może prowadzić do ponoszenia nieuzasadnionych kosztów związanych z awariami i wielokrotnego remontowania tych samych urządzeń lub ich podzespołów oraz ponoszenia przez Spółkę kosztów, bez uprzedniej analizy zasadności podejmowanych działań.

Przykładowo, w KWK „Piast” w latach 2004-2007 na remonty, naprawy i usługi serwisowe kombajnu JOY 6LS3⁸ wydano łącznie 10 525 170,14 zł, tj. na poziomie porównywalnym z aktualną ceną zakupu tego typu kombajnu. Jak wynika z ustaleń kontroli, decyzji o przeprowadzeniu kolejnych remontów tego kombajnu nie poprzedzono analizami opłacalności tych działań.

4. W latach 2005-2007 w kopalniach KW SA kupowano i zaliczono w koszty zużycia materiałów rozruszniki, wyłączniki i zespoły transformatorowe. Zdaniem NIK, urządzenia te, o ile nie stanowiły części zamiennych innych środków trwałych, winny być zakwalifikowane i ujęte w ewidencji środków trwałych, ze względu na ich przewidywany okres użytkowania⁹, wartość początkową¹⁰ oraz kompletność i gotowość do użytkowania. Zdaniem NIK, powyższe było niezgodne z art. 3 ust. 1 pkt 15 lit. b ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości¹¹, według którego maszyny i urządzenia o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, kompletne, zdane do użytku i przeznaczone na potrzeby jednostki zalicza się do środków trwałych. W konsekwencji nie dokonywano odpisów amortyzacyjnych zgodnie z art. 16 f ust. 1 ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych¹², które stanowią – zgodnie z art. 15 ust. 6 tej ustawy - koszt uzyskania przychodów. Ponadto, wbrew obowiązкови, określone w art. 16 e ust. 1 pkt 1 i 2 tej ustawy, po upływie roku od wprowadzenia ww. urządzeń do użytkowania, służby księgowe Kopalni nie dokonały ich

⁸ Rok produkcji 2000.

⁹ Powyżej 1 roku

¹⁰ Powyżej 3,5 tys. zł wg cen zakupu

¹¹ Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 694, ze zm., zwana dalej „ustawą o rachunkowości”

¹² Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654, ze zm., zwana dalej „ustawą o CIT”

przekwalifikowania i nie zaliczyły ww. urządzeń do środków trwałych w cenie nabycia, a także nie zmniejszyły kosztów uzyskania przychodów o różnicę między ceną nabycia, a kwotą odpisów amortyzacyjnych, przypadającą na okres ich dotychczasowego używania.

Podkreślić przy tym należy, że z punktu widzenia funkcjonalności ww. urządzeń, ich zadaniem jest załączanie, wyłączenie i/lub sterowanie różnymi maszynami górniczymi, a także przetwarzanie w określony sposób prądu w instalacjach elektrycznych. Nie są one przy tym nierozzerwalnie związane z określonym typem maszyny lub urządzenia, które obsługują. Ponadto wszystkie ww. urządzenia mogą być i są wykorzystywane do współpracy z różnymi maszynami i urządzeniami, na rynku funkcjonują samodzielnie, a producenci maszyn i urządzeń nie sprzedają ich jako integralne części swoich wyrobów.

NIK nie podziela stanowiska Zarządu KW SA, który w złożonych wyjaśnieniach stwierdził, że *„urządzenia typu wyłączniki, ognioszczelne rozruszniki kopalniane i zespoły transformatorowe ognioszczelne nie są środkami trwałymi tylko podzespołami (częściami zamiennymi), kupowanie ich jako materiały i księgowanie w ciężar kosztów materiałowych na konto 411-110 zużycie materiałów (w obrocie magazynowym) jest w pełni uzasadnione”*. Stanowisku temu przeczą bowiem, zarówno cytowane wyżej przepisy ustawy o rachunkowości, jak i definicje środków trwałych zawarte w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie Klasyfikacji Środków Trwałych¹³ oraz w ustawie o CIT.

Ponadto NIK zwraca uwagę, że służby Kompanii Węglowej SA nie były konsekwentne w klasyfikacji rozruszników, wyłączników i zespołów transformatorowych jako części zamiennych. Stwierdzono bowiem, że część ww. urządzeń kupowano, a następnie ewidencjonowano i traktowano w kopalniach KW SA jako odrębne środki trwałe. Ponadto w prowadzonych przez kopalnie ewidencjach urządzeń budowy przeciwybuchowej, na podstawie Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górniczych¹⁴, uznawano je jako samodzielne urządzenia.

Ustalono również, że kopalnie KW SA przeciętnie użytkują tego typu urządzenia przez kilka lat, wielokrotnie je w tym okresie remontując. Jedynie w latach 2005-2007 na remonty zespołów transformatorowych i rozruszników, zaliczonych wcześniej w koszty

¹³ Dz. U. Nr 112, poz. 1317 ze zm.

¹⁴ Dz. U. Nr 139 poz. 1169 ze zm., zwane dalej „Rozporządzeniem w spr. BHP”

działalności jako materiały, KW SA wydała co najmniej 9 844,5 tys. zł. Koszty te w całości zostały zaliczane w ciężar remontów¹⁵, pomimo że zgodnie z przyjętą przez służby księgowe klasyfikacją wydatki te nie dotyczyły środków trwałych, a materiałów.

5. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia brak w Spółce analityki kosztów związanych z remontami wykonywanymi siłami własnymi kopalń i zakładów górniczych. Zdaniem NIK, wyodrębnienie ich pozwoliłoby na ustalenie rzeczywistych nakładów ponoszonych przez KW SA na remonty posiadanego parku maszynowego, a w powiązaniu z opisanymi wyżej kartami pracy poszczególnych maszyn, urządzeń i podzespołów, na racjonalne i efektywne prowadzenie przez Spółkę gospodarki remontowej, w tym ocenę, czy wykonywanie remontów niektórych środków trwałych jest ekonomicznie uzasadnione.

Z ustaleń kontroli wynika, że w okresie objętym kontrolą skala remontów prowadzonych siłami własnymi była znaczna. Wskazuje na to fakt, że w latach 2005-2007 na potrzeby funkcjonowania kopalń i zakładów górniczych KW SA zakupiła części zamienne do należących do sześciu podstawowych grup maszyn i urządzeń¹⁶ za ponad 434 621,0 tys. zł, z czego w kolejnych latach odpowiednio: 147 989,0 tys. zł, 148 258,8 tys. zł i 138 364,2 tys. zł.

Przeprowadzona w trakcie kontroli NIK analiza wydatków mających na celu przywrócenie sprawności maszyn i urządzeń wykazała, że w okresie objętym kontrolą na remonty:

- a) obudów zmechanizowanych, wykonane siłami firm obcych, KW SA wydała łącznie 180 394,4 tys. zł, co ujęto w sprawozdaniach. Jednocześnie w ww. okresie zakupiono części zamiennych do obudów zmechanizowanych o wartości łącznej 76 412,4 tys. zł,
- b) kombajnów ścianowych, wykonane przez firmy obce, KW SA wydała łącznie 33 931,8 tys. zł, co w sprawozdaniach Spółki wykazano jako koszty remontów i serwisowania kombajnów. Jednocześnie na części zamienne do ww. urządzeń KW SA wydała w tym okresie 25 610,5 tys. zł,
- c) przenośników taśmowych, wykonane przez firmy obce, KW SA wydała łącznie 31 067,9 tys. zł. W tym samym okresie Spółka zakupiła części zamienne do tych przenośników za kwotę 75 411,6 tys. zł, tj. blisko 2,4 razy więcej niż wykazane w sprawozdaniach koszty remontów tych urządzeń,

¹⁵ konto: 421-152 „Usługi remontowe”

¹⁶ Przenośniki taśmowe, przenośniki zgrzeblowe, zmechanizowane obudowy ścianowe, kombajny ścianowe, kolejki transportowe oraz urządzenia wyciągowe.

- d) przenośników zgrzeblowych, wykonane przez firmy obce, KW SA wydała łącznie 59 262,9 tys. zł. W tym samym okresie jedynie na zakupy części zamiennych do tych przenośników Spółka wydała 189 309,5 tys. zł, tj. ok. 3,2 razy więcej niż wykazywane koszty remontów,
- e) kolejek podwieszanych i spągowych, wykonane przez firmy obce, KW SA wydała 52 398,0 tys. zł, równocześnie w tym samym okresie wydając niemalże drugie tyle¹⁷ na zakup części zamiennych do tych kolejek.

O skali wykonywanych w kopalniach i zakładach górniczych remontów maszyn i urządzeń świadczy również wartość zakupionych w tym okresie różnego typu łożysk tocznych. W 2005 r. ich zakup kosztował 14 139 tys. zł, w 2006 r. - 14 999,5 tys. zł, a w 2007 r. - 13 703 tys. zł. Nie ulega wątpliwości, że ich zakup i wykorzystanie związane było bezpośrednio z działalnością remontową prowadzoną przez służby energomaszynowe kopalń. Skala tych wydatków, w ocenie NIK, jednoznacznie wskazuje, że koszty prowadzonej we własnym zakresie gospodarki remontowej maszyn i urządzeń należy rokrocznie szacować w Spółce na poziomie wielu milionów złotych.

Pomijając części szybko zużywające się (mało istotne i nieskomplikowane), gdzie producent urządzenia z góry przewidział i zaprojektował szybki sposób ich wymiany (np. krążniki przenośnika taśmowego), wykorzystanie pozostałych części zamiennych wymaga każdorazowo wykonania czynności, które wyczerpują znamiona remontu¹⁸. Takie same części zamienne (koła zębate, wały, łożyska itp.) używane do remontów wykonywanych przez firmy obce wliczane były każdorazowo w ciężar ich przeprowadzenia, a ich cena w znacznym stopniu wpływała na finalny koszt remontu.

Wprawdzie księgowanie kosztów zakupu części zamiennych w ciężar kosztów materiałowych było zgodne z obowiązującym w KW SA Planem Kont¹⁹, który stanowił, że części zapasowe maszyn i urządzeń ujmuje się na koncie 411 – „*zużycie materiałów*”, jednak NIK zwraca uwagę, że przyjęty system księgowania uniemożliwia w praktyce dokonanie oceny rzeczywistych kosztów prowadzonej w zakładach Spółki gospodarki remontowej oraz powoduje, że Zarząd KW SA nie ma pełnej wiedzy na temat rzeczywistych kosztów utrzymania posiadanego przez Spółkę parku maszynowego.

- 6.** Najwyższa Izba Kontroli ocenia negatywnie ponoszenie znacznych nakładów na remonty i modernizację zdekapitalizowanego parku maszynowego, bez zapewnienia tym

¹⁷ Ponad 51.587,6 tys. zł.

¹⁸ Bieżącego, średniego, a nawet kapitalnego.

¹⁹ Załącznik nr 3 do uchwały Zarządu KW SA nr 3082/2005 z 8 grudnia 2005 r.

urządzeniom racjonalnego wykorzystania. Powyższą ocenę uzasadniają następujące ustalenia kontroli:

6.1 Obudowy zmechanizowane.

W dniu 1.02.2003 r. Kompania Węglowa SA zawarła z ośmioma spółkami²⁰ umowy zbycia na rzecz KW SA przedsiębiorstw tych spółek, w skład majątku których wchodziło, m.in. ponad 29 tys. sekcji ścianowych obudów zmechanizowanych. Obudowy te w większości były zdekapitalizowane²¹. Różnorodność typów i rodzajów obudów uniemożliwiała częstokroć ich współpracę w jednej ścianie wydobywczej. Wynikało to z faktu, że każda ze spółek, których przedsiębiorstwa nabyła KW SA, nie wymieniała sukcesywnie posiadanych obudów, dokonując ich ciągłej modernizacji²², mimo znaczącego ich wyeksploatowania i zdekapitalizowania. Po przejściu tego majątku KW SA nadal kontynuowała modernizację obudów. Dopiero po 2005 r. KW SA zaczęła dokonywać zakupów nowych obudów, w znacznym stopniu ograniczając ilość wydatków na modernizację starych. Ustalono bowiem, że w latach 2005-2007 KW SA zakupiła łącznie 1 578²³ nowych sekcji obudowy zmechanizowanej, na które wydała 290 441,5 tys. zł²⁴. W tym samym okresie zmodernizowano 3 123²⁵ sekcji, na które wydano 106 812,1 tys. zł²⁶. Zdaniem NIK, systematyczna wymiana zdekapitalizowanych obudów na nowe w pozytywny sposób wpłynie na efektywność pracy ścian wydobywczych.

Mimo poniesienia w ww. okresie kosztów modernizacji obudów zmechanizowanych na kwotę 106 812,1 tys. zł, kosztów ich remontów na kwotę 180 394,4 tys. zł oraz wydatków na zakupy części zamiennych do obudów wynoszących ponad 76 412,4 tys. zł, KW SA nie gospodarowała - zdaniem NIK - posiadanyimi obudowami w sposób optymalny. Stwierdzono bowiem, że na koniec 2007 roku kopalnie KW SA posiadały łącznie 24 640 sekcji obudów zmechanizowanych, z czego 22 242 było zgodne z obowiązującą aktualnie normą PN-EN-1804²⁷. Spośród tych ostatnich, jedynie 57,6 %

²⁰ Nadwiślańska Spółka Węglowa SA, Gliwicka Spółka Węglowa SA, Rudzka Spółka Węglowa SA, Rybnicka Spółka Węglowa SA oraz należące do Bytomskiej Spółki Węglowej SA spółki: KWK „Bytom II” Sp. z o.o., KWK „Bytom III” Sp. z o.o., KWK „Centrum” Sp. z o.o. i ZG „Piekary” Sp. z o.o.

²¹ Ok. 90 % obudów zostało wyprodukowanych ponad 10 lat przed powstaniem KW SA

²² W latach 1994 - 2004 kopalnie, wchodzące aktualnie w skład KW SA zakupiły łącznie jedynie 574 nowych sekcji obudowy zmechanizowanej.

²³ Z czego w 2005 r. zakupiono 460 szt., w 2006 r. – 546 szt., a w 2007 r. – 572 szt.

²⁴ Z czego w 2005 r. – 96 934,6 tys. zł, w 2006 r. – 94 854,8 tys. zł, a w 2007 r. – 98 652,1 tys. zł.

²⁵ Z czego w 2005 r. zmodernizowano 2.039 szt., w 2006 r. – 519 szt., a w 2007 r. – 565 szt.

²⁶ Z czego w 2005 r. – 77 960,5 tys. zł, w 2006 r. – 11 480,7 tys. zł, a w 2007 r. – 17 370,9 tys. zł.

²⁷ Minimalna szerokości przejścia powinna wynosić co najmniej 0,6 m.

wykorzystano w procesie eksploatacyjnym²⁸, 4,8 % znajdowało się w przeglądach²⁹, remontach³⁰ lub modernizacjach³¹, natomiast 29,0 % znajdowało się w różnego rodzaju rezerwach³². Pozostałe, zgodne z ww. normą 1 922 sekcje przeznaczono do likwidacji. W ramach rezerw utrzymywano również 1 400 sekcji nie spełniających wymagań ww. normy. W ocenie NIK, tak duży udział „rezerw” świadczy o braku właściwej koordynacji wykorzystania posiadanych przez Spółkę obudów ścianowych, a także wskazywać może, że nakłady ponoszone na remonty i modernizacje obudów nie zostały poprzedzone rzetelną analizą istniejących w KW SA możliwości i rezerw.

Pomimo opisanego powyżej stanu rezerw, występowały przypadki poniesienia znacznych nakładów na modernizację zdekapitalizowanych obudów, bez zapewnienia im w dłuższej perspektywie czasu efektywnego wykorzystania. Stwierdzono bowiem, że w latach objętych kontrolą KW SA wydała co najmniej kilkanaście milionów złotych na modernizację sekcji z lat 1980-1990 bez zapewnienia im po modernizacjach ciągłości w zagospodarowaniu, a przerwy w ich eksploatacji przekraczały pół roku³³. Przewidywane w eksploatacji zmodernizowanych obudów zmechanizowanych Zarząd Spółki tłumaczył 2-3 miesięcznym okresem zbrojenia ścian, podobnym okresem ich likwidacji oraz koniecznością wykonania w okresie pomiędzy demontażem obudowy z jednej ściany i zabudową w drugiej przeglądów technicznych, napraw lub wymiany uszkodzonych elementów sekcji. Dodatkowo wskazywano na zmienne warunki górniczo-geologiczne w trakcie prowadzenia robót przygotowawczych i eksploatacyjnych oraz zdarzenia nieprzewidywalne, które miały wpływ na stopień wykorzystania zmodernizowanej obudowy. Zdaniem NIK, powyższe czynniki powinny być każdorazowo uwzględniane na etapie planowania ruchu zakładu górniczego, zaś brak intensywnego wykorzystania zmodernizowanych kosztem wysokich nakładów obudów, budzi wątpliwości, co do ekonomicznego uzasadnienia ich przeprowadzenia, zwłaszcza w sytuacji posiadania przez KW SA kilku tysięcy sekcji obudowy zmechanizowanej w rezerwie.

Jaskrawy przypadek niewłaściwej kwalifikacji obudów ścianowych do modernizacji i remontu oraz nieprawidłowego oszacowania kosztów tych działań stwierdzono w KWK „Pokój”. W 2006 r. Kopalnia ta ubiegała się o przeprowadzenie, za kwotę 3 600 tys. zł

²⁸ Ogółem 12 805 sekcji, z czego 10 182 w ścianach eksploatowanych, 994 w ścianach przygotowywanych do eksploatacji, a 1 629 sekcji w ścianach likwidowanych.

²⁹ 895 sekcji

³⁰ 24 sekcje

³¹ 141 sekcji

³² 1 240 sekcji w postoju technologicznym, 1 203 sekcje w rezerwie dołowej i 4 012 sekcji w rezerwie na powierzchni.

³³ Przerwy w ich wykorzystaniu wynosiły nawet kilkanaście miesięcy.

netto, modernizacji 80 sekcji obudowy Pumar 08/22. Sekcję do modernizacji zakwalifikowano bez określenia szczegółowej specyfikacji uszkodzeń obudowy, a w skierowanym do Zarządu Spółki wniosku³⁴ Kopalnia stwierdziła, iż: „*uszkodzenia dyskwalifikują sekcje przed dalszą eksploatacją /.../ 80 sekcji Pumar nie spełnia wymogów postanowienia § 440 Ministra Gospodarki z dnia 28.02.2002 r. w sprawie BHP.*” Przed zaakceptowaniem tego wniosku Zarząd Spółki zlecił przeprowadzenie, z udziałem przedstawicieli producenta, jednostki atestacyjnej oraz KRZG KWK „Pokój,” badań technicznych przewidywanej do remontu i modernizacji obudowy. Badania te wykazały, że obudowa ma: „*dobry stan techniczny /.../ z wyjątkiem 45 szt. osłon odzawałowych, 120 szt. łączników przednich, 60 szt. łączników tylnych, które należy poddać naprawie w specjalistycznym zakładzie*”. W efekcie, na wymianę ww. uszkodzonych podzespołów Spółka wydała 1 240 tys. zł.

6.2 Kombajny ścianowe i chodnikowe

Obowiązująca w Spółce „*Strategia rozwoju i funkcjonowania Kompanii Węglowej S.A. w latach 2005-2010*” przewidywała modernizację podstawowych maszyn i urządzeń górniczych oraz ich wymianę z powodu zużycia i zdekapitalizowania, a także zmniejszenie ilości dzierżawionych maszyn i urządzeń od firm zewnętrznych. Powyższe postanowienia nie były zdaniem NIK realizowane.

6.2.1 Kombajny ścianowe

W okresie objętym kontrolą KW SA nie nabywała nowych kombajnów ścianowych³⁵, prowadząc eksploatację w większości własnymi zdekapitalizowanymi kombajnami³⁶, lub dzierżawiąc je od producentów. Ilość tych ostatnich wprawdzie spadała w tym okresie³⁷, jednak było to związane głównie ze zmniejszeniem w tych latach wielkości wydobycia i ilości czynnych ścian³⁸. Pomimo zmniejszenia ilości dzierżawionych kombajnów ścianowych rosły jednocześnie jednostkowe koszty ich dzierżawy, a w kolejnych latach okresu objętego kontrolą wydatki z tego tytułu wyniosły odpowiednio 101 277 tys. zł, 105 974 tys. zł i 93 095 tys. zł. Dzierżawy kombajnów

³⁴ nr 16/66/0247

³⁵ Ostatni nowy kombajn kopalnie KW SA zakupiły na początku lat 90-tych i od tego czasu nie prowadzono negocjacji z producentami kombajnów celem ustalenia ceny zakupu nowego kombajnu.

³⁶ W roku 2005 posiadała ich 39, w 2006 r. - 29, a w 2007 r. jedynie 26.

³⁷ W 2005 r. Spółka dzierżawiła 77 kombajnów ścianowych, w 2006 r. – 71, a w 2007 r. – 66.

³⁸ Łącznie na koniec 2005 r. eksploatowano 116 kombajnów ścianowych (w tym 39 własnych), na koniec 2006 r. 100 kombajnów (29), a na koniec 2007 r. 92 kombajny (26).

ścianowych dokonywano na podstawie umów, zgodnie z którymi producenci kombajnów przed wynajęciem dokonywali ich remontu, co miało zagwarantować ich bezawaryjność w okresie dzierżawy, a zakres remontu zależał od planowanego okresu eksploatacji. Ponadto, w ramach stawki dzierżawnej producenci zobowiązani byli do utrzymywania kombajnów w sprawności ruchowej i do usuwania awarii, natomiast kopalnie do pokrywania kosztów wymiany części szybkozużywających się i do pokrywania kosztów awarii, które wynikły z winy kopalni.

Ustalenia kontroli nie wykazały, aby w KW SA dokonywano analiz mających na celu ustalenie opłacalności zakupu i/lub dzierżawy kombajnów ścianowych. Nie stwierdzono również działań mających na celu określenie granicznej wartości stawki dzierżawy, powyżej której korzystanie z tego typu usług było nieopłacalne. Zawarte w złożonych do protokołu dodatkowych wyjaśnieniach uwagi Zarządu Spółki, dotyczące trudności z opracowaniem prognoz eksploatacyjnych oraz określeniem kilkuletniej ścieżki wykorzystania kombajnu, są zdaniem NIK nieprzekonywujące.

Nakłady inwestycyjne KW SA w latach 2005-2007 obejmujące zakup gotowych dóbr inwestycyjnych w grupie maszyn urabiających wyniosły 25 855,2 tys. zł, przy czym w ramach tych wydatków nie zakupiono ani jednego kombajnu ścianowego. Na modernizację zdekapitalizowanych kombajnów ścianowych³⁹ wydano łącznie 8 559,3 tys. zł, przy czym ustalenia kontroli wykazały, że dla niektórych z nich kopalnie KW SA nie zapewniały pełnego wykorzystania. I tak, w 2006 r. KWK „Pokój” zmodernizowała za kwotę 950 tys. zł kombajn ścianowy⁴⁰, który od lutego do listopada 2008 r. był niewykorzystywany. Podobna sytuacja miała miejsce w KWK „Marcel”, gdzie w 2006 r., kosztem blisko 693 tys. zł, zmodernizowano kombajn KGS-245⁴¹, który polegał na jego dostosowaniu do współpracy z przenośnikiem NOWOMAG PZS 750, a następnie w 2007 r. dokonano ponownej jego modernizacji, która polegała na dostosowaniu do współpracy w KWK „Brzeszcze” z przenośnikiem ścianowym Rybnik-255/754. Koszt ponownej modernizacji wraz z remontem wyniósł 499 502 zł. Podobnie jak w przypadku obudów zmechanizowanych, opisane wyżej okresy niewykorzystania zmodernizowanych kombajnów Zarząd Spółki tłumaczył zmianami harmonogramów biegu ścian.

³⁹ Rok produkcji 1992-2000.

⁴⁰ Rok produkcji 1992.

⁴¹ Rok produkcji 1996

Oprócz opisanych wyżej modernizacji kombajnów ścianowych, kopalnie KW SA dokonywały remontów kombajnów, ponosząc w latach 2005-2007 na ten cel wydatki w łącznej wysokości 33 931,8 tys. zł, z czego 14 433,9 tys. zł w 2005 r., 11 190,5 tys. zł w 2006 r. i 8 307,3 tys. zł w 2007 r. Niezależnie od tego, kopalnie KW SA na zakup części do kombajnów ścianowych wydały łącznie w tym okresie 25 610,5 tys. zł, przy czym całość tych kosztów zaksięgowano w ciężar kosztów materiałowych⁴².

Stwierdzono również przypadek ponoszenia wydatków remontowych na skutek nie przestrzegania podstawowych zasad eksploatacji kombajnów. W 2006 r. w KWK „Piast” doszło do awarii⁴³ dzierżawionego i eksploatowanego w ścianie 352 kombajnu ścianowego JOY 4LS20. W efekcie, sporządzonego i podpisanego przez przedstawiciela kopalni protokołu, firma JOY odmówiła przeprowadzenia objętych umową napraw. Jego naprawę zrealizowano w marcu 2007 r. siłami własnymi kopalni, przy czym w trakcie demontażu kombajnu w ścianie doszło do uszkodzenia siłownika podnoszenia głowicy urabiającej o wartości 112 464,47 zł. Łącznie, jedynie na niezbędne do przeprowadzenia ww. naprawy części zamienne, kopalnia wydała 438 252,42 zł.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że istotną przyczyną postojów i awarii tego kombajnu w 2007 r. była konieczność wymiany zerwanych wałków skrętnych⁴⁴ posuwu i podnoszenia ramienia, które siłami kopalni wymieniano dziewięciokrotnie, a raz w ramach usługi serwisowej. Uszkodzenia ww. wałków, zdaniem NIK, nie można tłumaczyć jedynie trudnymi warunkami geologicznymi występującymi w eksploatowanych w KWK „Piast” ścianach, gdyż te są w większości znane już przed uruchomieniem danej ściany⁴⁵, lecz szukać należy w niskim poziomie obsługi ściany przez kombajnistów i sekcyjnych⁴⁶.

6.2.2 Kombajny chodnikowe.

W latach 2005-2007 KW SA eksploatowała 18 kombajnów chodnikowych własnych oraz dzierżawiła znaczne ilości kombajnów chodnikowych różnych typów. W 2005 roku

⁴² konto 411-110

⁴³ W skutek zastosowania do układu hydraulicznego kombajnu oleju zanieczyszczonego klejem górniczym doszło do zaklejenia kanałów silnika hydraulicznego, a na skutek urabiania występujących w ścianie przerostów piaskowca do wycieków oleju na uszczelnieniu Goetza lewego ramienia urabiającego.

⁴⁴ Ww. wałki są swoistymi bezpiecznikami mechanicznymi zabezpieczającymi układ kinematyczny kombajnu przed uszkodzeniem w wyniku zbyt dużych przeciążeń, a ich ceny wynoszą od 3 160,81 zł. do 13 594,21 zł.

⁴⁵ Pozwala to na właściwy dobór kombajnu oraz stosowanie innych technik górniczych (np. strzałowych) w celu uniknięcia przeciążeń kombajnu.

⁴⁶ Do takich awarii dochodzi najczęściej w wyniku nie dostosowania prędkości posuwu kombajnu do istniejących warunków geologicznych, uderzenia organem w obudowę lub trasę przenośnika, zablokowaniem drabinki eicotrack lub jej rozbolcowaniem.

dzierżawiono 115 takich kombajnów, w 2006 r.- 110, a w 2007 r. – 119. Roczne koszty dzierżawy ww. kombajnów wynosiły odpowiednio 29 058,4 tys. zł, 27 788,9 tys. zł i 30 995,3 tys. zł. Do jedyne go zakupu kombajnu chodnikowego doszło w KW SA w 2008 r., kiedy to za kwotę 7 790 tys. zł kupiono nowy kombajn chodnikowy AM-75.

Na remont kombajnów chodnikowych własnych i dzierżawionych w latach 2005-2007 wydano łącznie 36 857,6 tys. zł, z czego w kolejnych latach odpowiednio 10 016,2 tys. zł, 10 585,8 tys. zł i 16 255,6 tys. zł.

Ponadto, w 2006 r. kosztem 4 545 tys. zł zmodernizowano pracujący w KWK „Piast” kombajn chodnikowy AM-75⁴⁷.

Również w przypadku kombajnów chodnikowych KW SA nie dokonywała analiz mających na celu ustalenie opłacalności ich zakupu i/lub dzierżawy. Nie podejmowano także działań mających na celu określenie granicznej wartości stawki dzierżawy, powyżej której korzystanie z tego typu usług było nieopłacalne.

6.3 Przenośniki zgrzeblowe

Na koniec kolejnych lat okresu objętego kontrolą kopalnie KW S.A. eksploatowały następujące ilości różnego typu przenośników zgrzeblowych:

- 2005 r. – 163 ścianowe i 158 podścianowych;
- 2006 r. – 142 ścianowe i 147 podścianowych;
- 2007 r. – 137 ścianowych i 151 podścianowych.

Na zakup części zamiennych do nich wydano w tym okresie łącznie ponad 189 310 tys. zł⁴⁸, Dodatkowo na ich remonty, wykonane siłami firm obcych, Spółka wydała łącznie 59 262,9 tys. zł⁴⁹.

Ponadto, na zlecenia kopalń producenci przenośników zgrzeblowych dokonywali ich modernizacji, przy czym znaczna część przeznaczonych do tego celu urządzeń była całkowicie zdekaptalizowana⁵⁰. Koszty ww. działań⁵¹ wyniosły w tym okresie łącznie 30 442 tys. zł. Podobnie jak w przypadku opisanych wyżej obudów ścianowych i kombajnów, kontrola NIK wykazała przypadki nieefektywnego wykorzystania zmodernizowanych znacznym nakładem przenośników zgrzeblowych. I tak:

w roku 2005:

⁴⁷ Rok produkcji 2000.

⁴⁸ Z czego w kolejnych latach odpowiednio: 63 982,3 tys. zł, 62 389,2 tys. zł i 62 938,0 tys. zł.

⁴⁹ Z czego w kolejnych latach odpowiednio: 17 186,3 tys. zł, 19 395,5 tys. zł i 22 681,1 tys. zł

⁵⁰ Rok produkcji 1994-1998

⁵¹ Łącznie z kosztami towarzyszącymi im niezbędnymi czynności remontowych.

- KWK „Szczygłowice” za kwotę 1 490,4 tys. zł zmodernizowała przenośnik typu Rybnik 850⁵², który następnie był ponad rok niewykorzystywany⁵³;
- KWK „Chwałowice” za kwotę 2 550 tys. zł zmodernizowała przenośnik Rybnik 850⁵⁴, który niewykorzystany był przez 8 miesięcy⁵⁵.

w roku 2006:

- KWK „Bielszowice” kosztem 2 990,1 tys. zł zmodernizowała przenośnik typu Rybnik 850⁵⁶, który przez 8 miesięcy 2007 r.⁵⁷ był niewykorzystany.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, opisane powyżej przypadki świadczą o nieprawidłowym prowadzeniu przez służby KW SA gospodarki urządzeniami i maszynami górniczymi, a decyzje o remontach i modernizacjach konkretnych maszyn i urządzeń podejmowano bez dokonania prawidłowej analizy wykorzystania ich w dłuższym okresie czasu. Ocena taka jest uzasadniona m.in. tym, że procesy planowania wykorzystania określonego typu maszyn i urządzeń do eksploatacji poszczególnych części złoża podejmowane są z kilkuletnim wyprzedzeniem.

7. Przeprowadzona w KWK „Piast” kontrola realizacji zawartych przez KW SA umów remontowych, obowiązujących w ww. kopalni procedur związanych z przekazywaniem i odbiorem maszyn i urządzeń do remontu, a także sprawowania nadzoru nad urządzeniami budowy przeciwwybuchowej wykazała, że:
- a) W Kopalni tej nie została wdrożona żadna formalna procedura określająca sposób kwalifikacji maszyn, urządzeń i ich podzespołów do remontu. W skontrolowanych protokołach kwalifikacji nie podawano ich numerów fabrycznych lub innych cech jednoznacznie identyfikujących zakwalifikowane do remontu maszyny, urządzenia, lub podzespoły, ograniczając się jedynie do podania ich typu. W praktyce uniemożliwiało to monitoring tych urządzeń i podzespołów. Nie określano przy tym stopnia ich zużycia oraz rodzaju wymagającego naprawy uszkodzenia.
 - b) Dokumentację sporządzoną przez osoby dozoru ruchu energomechanicznego kopalni (książki raportowe, rejestry awarii), obejmującą m.in. przeprowadzane przez firmy obce usługi serwisowe prowadzono, zdaniem NIK, w sposób nierzetelny. Zawarte w niej zapisy w wielu wypadkach były nieczytelne, nie zawierały dat wykonywanych

⁵² Rok produkcji 1996

⁵³ Od marca 2007 r. do maja 2008 r.

⁵⁴ Rok produkcji 1996

⁵⁵ Od listopada 2005 r. do lipca 2006 r.

⁵⁶ Rok produkcji 1994

⁵⁷ Od kwietnia do grudnia 2007 r.

czynności remontowych i serwisowych, lub zawierały ich nieprecyzyjny opis, co w praktyce uniemożliwiało weryfikację wykonanych zadań.

- c) W Kopalni tej nie było regulacji określających wwożenia na teren Kopalni maszyn i urządzeń po remontach przeprowadzanych przez firmy obce. Wymieniona przez obowiązujące w kopalni dyrektywy remontowe „Instrukcja wwozowa”⁵⁸ regulowała jedynie wwóz materiałów z częściowym rozładunkiem w magazynie i nie zawierała zapisów dotyczących wwożonych maszyn lub urządzeń po remoncie wykonywanym przez firmy obce. Zagadnień tych nie regulowały również zawarte z wykonawcami umowy, które określały jedynie, że miejsce rozładunku remontowanej maszyny lub urządzenia wskaże Kopalnia. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli, w latach 2005-2007 KWK „Piast” nie posiadała właściwej kontroli nad przekazywanym do remontu majątkiem Kopalni. Ocena ta dotyczy zarówno wywozu, jak i przywozu na teren Kopalni remontowanych przez firmy obce maszyn, urządzeń i podzespołów, zwłaszcza że fakt ich wwozu lub wywozu nie był w rzetelny sposób potwierdzany przez pracowników ochrony na bramach Kopalni. O skali problemu świadczy fakt, że wartość usług remontowych, które związane były z wywiezieniem z jej terenu maszyn, urządzeń i podzespołów, wykonanych przez firmy obce w okresie objętym kontrolą na rzecz Kopalni wyniosła 70 284,5 tys. zł.
- d) Kontrola prowadzonych na bramach wjazdowych Kopalni przez zewnętrzną firmę ochroniarską książek ruchu pojazdów wykazała, że prowadzono je w sposób nierzetelny. Występowały w nich nie zapisane wiersze, w których można było dopisać fikcyjne przejazdy pojazdów. Natomiast w wierszach zapisanych, poza numerami rejestracyjnymi pojazdów, nie określano towaru jaki był tymi pojazdami przewożony. Stwierdzono także niezgodności pomiędzy podanymi w książce ruchu pojazdów godzinami wjazdu i wyjazdu na teren Kopalni, a zapisami zawartymi w przepustkach wywożonego materiału.
- e) W większości przypadków, jedynymi dokumentami potwierdzającymi przeprowadzanie usług remontowych i serwisowych były protokoły odbioru, podpisywane jednoosobowo przez nadsztygarów ruchu energomechanicznego. W powiązaniu z opisanym powyżej sposobem kwalifikacji do remontu maszyn, urządzeń i podzespołów sposobem nadzoru nad ich wywozem i wwozem na teren Kopalni oraz realizacją zadań przez firmę ochrony, zdaniem NIK, uznać należy, że ujawnione w wyniku kontroli

⁵⁸ Zarządzenie 20/2002 Dyrektora KWK „Piast” z dnia 31 maja 2002 r. w sprawie wprowadzania instrukcji o systemie przepustowym w ruchu osobowym i materiałowym w KWK „Piast”

nieprawidłowości wskazywać mogą na możliwość realizacji fikcyjnych remontów oraz występowania zjawisk o charakterze korupcyjnym.

- f) Zarządzeniem nr 39/2006 Dyrektora Kopalni z dnia 6 grudnia 2006 r. kompleksowo uregulowano sprawy związane z eksploatowanymi w Kopalni urządzeniami budowy przeciwwybuchowej. Została powołana służba nadzoru nad ww. urządzeniami oraz wykaz podmiotów sprawujących nadzór nad wykonywanymi remontami tych urządzeń. Opracowano również i realizowano harmonogram szkoleń dozoru elektrycznego w zakresie urządzeń budowy przeciwwybuchowej. W Kopalni wydano także regulacje wewnętrzne⁵⁹ określające, że dla urządzeń budowy przeciwwybuchowej prowadzi się karty ewidencyjne, w których odnotowuje się przeprowadzone remonty i poszczególne fazy pracy urządzeń. W kartach tych ewidencjonowany miał być określony sposób zagospodarowania urządzenia oraz miejsce jego zabudowy. Oprócz tego każde z urządzeń powinno posiadać takie dokumenty jak: zaświadczenia fabryczne (w którym zawarte są dane techniczne oraz numer fabryczny), zaświadczenia i oświadczenia firmy przeprowadzającej remont danego urządzenia, świadectwo jakości i karta gwarancyjna. Kontrola wykazała, że ww. zasady zostały wprowadzone w życie.
- g) NIK negatywnie ocenia sposób dokumentowania w Kopalni okresowych kontroli urządzeń budowy przeciwwybuchowej, w trakcie których dokonywano również typowania urządzeń do remontu. Stwierdzono, że w 34 protokołach kontroli okresowych⁶⁰ istniały zapisy sugerujące, że każdy ze sztygarów zmianowych ruchu elektrycznego wykonał w ciągu jednej zmiany roboczej kontrolę od 16 do 218 urządzeń. Ilość taka, choćby z uwagi na lokalizację ww. urządzeń na dole kopalni, jest zdaniem NIK niemożliwa do przeprowadzenia. Stanowisko takie potwierdzają wyjaśnienia złożone w toku kontroli przez jednego ze sztygarów, który stwierdził, że w ciągu jednej zmiany roboczej realne jest przeprowadzenie maksymalnie 15 kontroli tego typu urządzeń. Udokumentowanie w protokołach nierealnej ilości kontroli, nadsztygar nadzorujący komórkę zajmującą się ewidencjonowaniem urządzeń budowy przeciwwybuchowej tłumaczył błędnym wydrukiem ww. protokołów przez program komputerowy. Zdaniem NIK, tego typu błędy nie mają prawa występować w ewidencji

⁵⁹ Ustalenia Głównego Elektryka Urządzeń Przodkowych KWK „Piast” z 5.02.2007 r. w sprawie obowiązków osób dozoru odpowiedzialnych za nadzór nad urządzeniami budowy przeciwwybuchowej w dziale ME oraz zatwierdzona przez I Zastępcę Kierownika Ruchu Zakładu Górniczego KWK „Piast” instrukcja nr 2/114/TM/2007 z 19.03.2007 r. w sprawie bezpiecznego prowadzenia okresowych kontroli maszyn i urządzeń budowy przeciwwybuchowej eksploatowanych w KWK „Piast”

⁶⁰ Co stanowiło 50 % wszystkich sprawdzonych protokołów kontroli okresowych wykonanych w roku 2007.

tych urządzeń, a ich nie wykrycie do czasu przeprowadzenia kontroli świadczy o braku właściwego nadzoru ww. nadsztygara nad pracą tej komórki.

- h) W latach 2005-2007 firma Apator Mining Sp. z o.o.⁶¹ za usługi remontowe i serwisowe wykonane na rzecz Kopalni w ramach umowy nr 3350132 wystawiła 38 faktur, z których tylko jedną zapłacono w terminie zgodnym z warunkami umowy. Należności wynikające z pozostałych faktur zapłacono z opóźnieniem sięgającym do ponad 3 miesięcy, w efekcie czego KW SA zapłaciła w ww. okresie odsetki w łącznej wysokości 7 713,45 zł.
- i) NIK pozytywnie ocenia fakt, że KWK „Piaś” w planach ruchu, zgodnie z załącznikiem nr 1 do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 czerwca 2002 r. w sprawie planów ruchu zakładów górniczych⁶², zamieszczała i zgodnie z nimi realizowała większość remontów urządzeń podstawowych. Część ze specjalistycznych robót remontowych urządzeń podstawowych, która ujęta była w planie ruchu Kopalni, które zamierzano wykonać siłami własnymi nie była umieszczana w opracowywanych rokrocznie planach remontowych. W toku kontroli stwierdzono jednak przypadek remontu i wymiany napędu hamulca typu HOP-VI w maszynie wyciągowej szybu I, będącej obiektem podstawowym Kopalni. Działań tych, wbrew treści ww. przepisów, nie uwzględniono w planie ruchu Kopalni. Niedopełnienie tego obowiązku przez Głównego Mechanika Urządzeń Podstawowych Kopalni tłumaczono przeoczeniem oraz tym, że o wprowadzeniu zmian Kopalnia powiadomiła Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego.
8. NIK zwraca uwagę na nierzetelną realizację dwóch umów⁶³ na remont elementów hydrauliki siłowej obudów zmechanizowanych, podpisanych przez Dyrektora KWK „Knurów” z Aeroklubem ROW Rybnik. Przekazanie elementów hydrauliki siłowej obudowy Glinik 08/22 Ozk Tarpol miało miejsce 14 czerwca 2005 r. w Knurowie. W protokołach przekazania nie określano ilości przekazywanych Aeroklubowi elementów hydrauliki siłowej. Remontowane elementy wysyłano do remontu dwa tygodnie przed podpisaniem protokołu przekazującego je do remontu. Ilość wywiezionych do remontu elementów wynosiła 114 sztuk (49 stojaków, 30 podpór, 35 przesuwników) i nie odpowiadała ilości wynikającej z protokołów zdawczo-odbiorczych po remoncie i faktur, tj. 113 elementów (30 siłowników, 50 podpór, 33 przesuwników). Dokumenty wywozowe

⁶¹ Producent rozruszników, wyłączników i zespołów transformatorowych budowy przeciwwybuchowej.

⁶² Dz. U. Nr 94, poz. 840 ze zm.

⁶³ nr 0650895 o wartości 39,99 tys. zł i nr 0650950 o wartości 39,2 tys. zł

zawierały daty wywozu urządzeń do remontu z terenu kopalni późniejsze niż daty ich odbiorów poremontowych. Z wyjaśnień nadsztygara odpowiedzialnego za nadzór nad realizacją powyższych umów wynikało, że remontowano urządzenia (zgodnie z ilością i typami określonymi w zleceniu remontowym) nie będące własnością KWK „Knurów”. Faktury za wykonane remonty wystawiono i zaakceptowano przez służby KWK „Knurów” przed datą podpisania protokołu zdawczo-odbiorczego, co było niezgodne z zapisami umów remontowych, gdzie postanowiono, że fakturę za realizację umowy należy dostarczyć Zamawiającemu w terminie 7 dni od daty podpisania protokołu zdawczo-odbiorczego. W ramach czynności kontrolnych nie było możliwości zweryfikowania faktu przywozu wyremontowanych urządzeń przez bramę Kopalni, ponieważ dokumenty wwozowe nie były potwierdzane, a w Kopalni brak było dokumentacji ruchu pojazdów przez bramę wjazdową z tego okresu. Zgodnie ze złożonymi wyjaśnieniami dokumentacji tej nie przekazano Kopalni, lecz zabrano przez wykonującą w tym okresie usługi ochroniarskie firmę Derrata.

9. Zarząd Kompanii Węglowej S.A. w dniu 1 czerwca 2004 r. podjął uchwałę⁶⁴, na mocy której zdecydowano się *„Wyrazić zgodę na przeprowadzenie postępowań objętych procedurą ustawy Prawo zamówień publicznych w trybie z wolnej ręki w celu udzielenia zamówień na wykonanie w latach 2005-2007 remontów podzespołów, dostawę oryginalnych części zmiennych oraz serwisowanie maszyn i urządzeń górniczych /.../”*

Bezpośrednio po podjęciu ww. uchwały, KW S.A. zwróciła się do kontrahentów, z którymi planowano zawarcie umów w trybie z wolnej ręki na dostawę części zamiennych i usług remontowych, *„o określenie czy Wasza firma w latach 2005-2007 będzie wyłącznym (jedynym) dostawcą do kopalń i zakładów górniczych KW S.A. części zamiennych (nowych i regenerowanych), usług remontowych i serwisowych dla ... [tu określano rodzaj maszyny lub urządzenia] Waszej produkcji. /.../ W przypadku udzielenia innym firmom autoryzacji w przedmiotowej zakresie prosimy o podanie wykazu tych firm i zakresu autoryzacji wraz z okresem jej obowiązywania.”*

Na sformułowane w powyższy sposób pytanie większość producentów maszyn i urządzeń zadeklarowała chęć zostania *„jedynym dostawcą”* części zamiennych oraz usług remontowych i serwisowych do produkowanych przez siebie maszyn i urządzeń. Dnia 3.08.2004 r. KW SA wystąpiła do Prezesa Urzędu Zamówień Publicznych⁶⁵ o udzielenie zgody na zastosowanie trybu z wolnej ręki w przypadku 96 postępowań na

⁶⁴ nr 1089/2004

⁶⁵ Zwanego dalej „Prezesem UZP”

zakup części zamiennych do maszyn i urządzeń oraz na świadczenie usług remontowych i serwisowych przez ich producentów. Wartość tak udzielonych zamówień KW SA szacowała na blisko 2 mld zł, a zastosowanie tego trybu uzasadniano treścią § 428 Rozporządzenia MG w sprawie BHP, który stanowił, że „*maszyny, urządzenia i instalacje utrzymuje się, naprawia i remontuje w sposób ustalony w dokumentacji techniczno-ruchowej⁶⁶ producenta*”.

Złożone do Prezesa UZP wnioski zawierały również informację, że firma produkująca danego typu maszyny lub urządzenia przesłała do KW SA deklarację, że:

- „*nie została udzielona innym podmiotom lub osobom trzecim autoryzacja,*
- *nie została udostępniona innym podmiotom lub osobom trzecim dokumentacja techniczna i technologiczna, posiadanie której jest niezbędne do wykonywania remontów z zachowaniem warunków określonych w dopuszczeniach WUG,*”
- *nie została udzielona żadnym podmiotom gospodarczym remontującym podzespoły... [nazwa maszyny lub urządzenia, której dotyczy wnioski] zgoda na posługiwanie się dopuszczeniami wydanymi przez Prezesa WUG dla wyszczególnionego we wniosku Wykonawcy,*
- *nie prowadzi się sprzedaży części zamiennych wykonywanych zgodnie z dokumentacją techniczną i technologiczną producenta, poza sprzedażą do bezpośrednich użytkowników... [nazwa maszyny lub urządzenia, której dotyczy wnioski]*”.

Prezes UZP, w okresie od 20 września 2004 r. do 5 stycznia 2005 r., w drodze decyzji administracyjnych, wyraził zgodę na zastosowanie trybu z wolnej ręki we wszystkich wnioskowanych przypadkach.

Opisane wyżej zgody Prezesa UZP stanowiły podstawę do zawarcia z producentami maszyn i urządzeń umów na dostawę części zamiennych oraz usług remontowo-serwisowych na lata 2005-2007.

Ze względu na powyższe, jeden podmiot funkcjonujący na rynku części zamiennych oraz usług remontowych wystąpił przeciwko przyjętym przez KW SA rozwiązaniom na drogę sądową. Zarząd KW SA w dniu 7 lutego 2006 r. podjął uchwałę⁶⁷ w sprawie renegotjacji warunków umów na dostawy i usługi zawartych na lata 2005-2007. W uchwale tej postanowiono „*Wyrazić zgodę na renegotjację warunków umów na dostawy i usługi, zawartych na lata 2005-2007 w trybie zamówienia z wolnej ręki.*” Kolejne kroki

⁶⁶ Zwana dalej „DTR”

⁶⁷ nr 275/2006

zostały podjęte przez Zarząd KW SA w okresie maj-czerwiec 2006 r., kiedy to podjęte zostały uchwały, w których stwierdzono, że „w związku z zaistnieniem istotnej zmiany okoliczności powodującej, że wykonanie umowy nie leży w interesie publicznym, czego nie można było przewidzieć w chwili zawarcia umowy – czyli przestankami wymienionymi w art. 145 ust. 1 Ustawy Prawo zamówień publicznych z dnia 29 stycznia 2004 r.” zachodzi konieczność skrócenia (odstąpienia) od zawartych w trybie z wolnej ręki umów na zakup części zamiennych oraz usług remontowo-serwisowych.

Odstąpienie od ww. umów w istotny sposób obniżyło koszty usług remontowych oraz części zamiennych. Przykładowo, zawarta w trybie z wolnej ręki w 2004 r. umowa z firmą PIOMA SA na zakup części zamiennych oraz usługi remontowe przewidywała na wiele robót ceny nawet o kilkadziesiąt procent wyższe, niż wynikało to z umowy zawartej w 2007 r. w trybie konkurencyjnym z tą samą firmą i na te same usługi.

Innym przykładem są umowy zawarte z firmą PATENTUS. Po uzyskaniu zgody Prezesa UZP, Zarząd KW SA zawarł z tą firmą w trybie z wolnej ręki umowę na zakup części zamiennych oraz usługi remontowe i serwisowe przenośników zgrzebłowych produkowanych przez ww. firmę. Firma ta nie była producentem niektórych części, będących elementami składowymi przenośników jej produkcji. Protest w tej sprawie złożyła firma Tschan Polska Sp. z o.o., która w skierowanym do KW SA dnia 6 października 2006 r. piśmie stwierdziła, że „/.../ sztuczne zawyżanie cen naszych wyrobów przez niektórych polskich producentów przenośników, przynosi wymierne straty kopalniom.⁶⁸” W wyniku przeprowadzonych przez KW SA renegocjacji zawartej z firmą PATENTUS umowy doprowadzono do podpisania aneksu⁶⁹, na mocy którego ceny niektórych części zamiennych do przenośników zostały obniżone nawet o 55 %.

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- 1. Rozważenie potrzeby podjęcia działań zmierzających do sporządzania planów remontów obejmujących faktyczne potrzeby remontowe jednostek organizacyjnych, z uwzględnieniem remontów wykonywanych siłami własnymi.**
- 2. Rozważenie potrzeby podjęcia działań zmierzających do wyodrębnienia i zaliczania w ciężar kosztów remontów nakładów ponoszonych na remonty wykonywane siłami własnymi, z uwzględnieniem kosztów zużywanych do nich części zamiennych.**

⁶⁸ Pismo firmy Tschan Polska Sp. z o.o. nr TschP/120/08/2006 z dn. 6.10.2006 r.

⁶⁹ Aneks podpisano 8 listopada 2006 r.

- 3. Rozważenie możliwości prowadzenia przez kopalnie i zakłady górnicze kart pracy maszyn i urządzeń mających podstawowe znaczenie dla ciągłości ruchu⁷⁰ oraz ich wybranych podzespołów⁷¹, co pozwoliłoby na prawidłowe monitorowanie ich zużycia.**
- 4. Podjęcie działań, aby decyzje o ponoszeniu nakładów na remonty i modernizacje poprzedzane były każdorazowo analizą ich efektywności ekonomicznej⁷² oraz faktycznymi możliwościami wykorzystania ww. maszyn i urządzeń po remoncie lub modernizacji.**
- 5. Dokonanie analizy kosztów dzierżawy kombajnów ścianowych i chodnikowych, pod kątem jej opłacalności, uwzględniającej stopień zużycia, koszty napraw i remontów oraz graniczną stawkę dzierżawy, powyżej której bardziej uzasadniony jest zakup nowego urządzenia.**
- 6. Podjęcie działań mających na celu efektywniejsze gospodarowanie posiadanymi obudowami zmechanizowanymi, kombajnami i przenośnikami.**
- 7. Dokonanie prawidłowej klasyfikacji wyłączników (rozruszników) kopalnianych i zespołów transformatorowych spełniających kryteria środków trwałych oraz przeprowadzenie stosownych korekt w naliczeniu kwot należnego podatku dochodowego od osób prawnych.**

Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, oczekuje przedstawienia przez Zarząd, w terminie 21 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków bądź o działaniach podjętych w celu realizacji wniosków lub przyczyn niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie 7 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, przysługuje Zarządowi prawo zgłoszenia na piśmie do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w tym wystąpieniu.

⁷⁰ Takich jak np.: przenośniki zgrzeblowe i taśmowe, kruszarki.

⁷¹ Takich jak np.: bębny, przekładnie, silniki.

⁷² W szczególności w stosunku do maszyn i urządzeń o znacznym stopniu zdekapitalizowania.

W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania ostatecznej uchwały właściwej komisji NIK.